

СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО В КОНТЕКСТІ «М'ЯКОГО» СУПЕРНИЦТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА РОСІЇ

Мателешко Ю. П.,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,

Ужгородський національний університет

Східне партнерство – це спільна програмна ініціатива, спрямована на поглиблення і зміцнення відносин Європейського Союзу з шістьма його східними країнами-сусідами: Білоруссю, Вірменією, Азербайджаном, Грузією, Молдовою та Україною. Регулювання відносин ЄС з його сусідами базується на Глобальній стратегії ЄС і на оновленій Європейській політиці сусідства, які вказують на необхідність зосередження зусиль на підвищенні стабільності та стійкості східних сусідів ЄС. Відносини Євросоюзу, його держав-членів і шести країн-партнерів охоплюють чотири основні пріоритетні сфери Східного партнерства: 1) більш сильна економіка (економічний розвиток і ринкові можливості); 2) зміцнення управління (інститути та належне врядування); 3) сильніший зв'язок (комунікації, енергоефективність, навколишнє середовище та зміна клімату); 4) більш сильне суспільство (мобільність і контакти між людьми) [5]. Кінцева мета Східного партнерства – створення спільного простору демократії, процвітання, стабільності та тісної співпраці.

Хоча ініціатива Східного партнерства не направлена проти будь-якої країни, Москва з самого початку сприйняла його появу досить насторожено. Вона побоювалася, що за розмовами про необхідність заохочення економічних реформ і демократії в країнах-партнерах криється прагнення Брюсселя остаточно «вирвати» пострадянські держави зі сфери російського впливу і – паралельно – забезпечити собі альтернативні шляхи постачання енергоносіїв з Азербайджану та Середньої Азії [1, с. 113-114].

Вже через декілька тижнів після започаткування Східного партнерства, у травні 2009 р. на саміті Росія–ЄС в Хабаровську президент Д.Медведев висловив стурбованість цією ініціативою і висловив сумнів у тому, що вона «не спрямована проти Росії» [2, с. 128].

Найчіткіше офіційна позиція Москви щодо Східного партнерства на початковому етапі цієї програми була сформульована постійним представником РФ при ЄС В.Чижовим: «... наша позиція зводиться до того, щоб протидіяти «Східному партнерству». Як будь-яка регіональна ініціатива, вона має право на існування. Для нас важливо, щоб те, що робиться в рамках цієї ініціативи, не було направлено проти російських інтересів, на штучний відрив цих країн від співпраці з Росією. Ми проти того, щоб дані країни СНД ставилися перед штучною дилемою: або вперед, у світле майбутнє з Євросоюзом, або назад – з Росією. А те, що такі

ознаки на початковому етапі «Східного партнерства» були, – факт.» [1, с. 116].

Деякі російські експерти та науковці також вважали (і вважають), що справжні пріоритети Східного партнерства істотно відрізняються від офіційно заявлених. Зокрема, до реальних цілей програмної ініціативи вони відносять підрив геополітичного і гео економічного впливу Росії в Східній Європі, яка активізувала свою політику в цьому регіоні (війна з Грузією 2008 р., «газовий конфлікт» з Україною 2009 р. тощо) і, навпаки, зміцнення тут позицій ЄС за допомогою стратегії «м'якої сили» [1, с. 114].

Характерною особливістю російського академічного та політичного дискурсу по Східному партнерству є переважання геополітичного погляду на зовнішньополітичну активність Європейського Союзу на пострадянському просторі [4]. Росія сприймає Східне партнерство як геополітичний проєкт Європи з розширення свого впливу. Більше того, на думку ряду експертів, ЄС сьогодні не конфліктує з Росією, основний конфлікт розгортається між РФ і США. Фактично більш сильні актори привносять свої правила гри, щоб втягнути нові ресурси і території в свою сферу впливу. Одночасно з цим ведеться робота зі створення непривабливого образу опонента.

Як зазначають І.Грецький та Є.Терещенков, геополітичний підхід не здатний дати відповідь на питання про те, чому суспільства та еліти низки пострадянських держав роблять вибір на користь інтеграції з ЄС. Москва як і раніше відкидає брссельську модель відносин Євросоюзу з Росією та іншими державами пострадянського простору, однак вона поки що мало може запропонувати натомість: у Росії немає конкурентоспроможних ініціатив політичної та економічної інтеграції, які могли б серйозно і на довгострокову перспективу зацікавити політичні еліти держав європейської частини пострадянського простору [2, с. 129].

У зв'язку з цим багато російських і зарубіжних експертів констатували необхідність вироблення нових інтеграційних проєктів на пострадянському просторі [2, с. 128]. Після саміту Східного партнерства 2009 р. робота в цьому напрямі активізувалася. Йдеться перш за все про створення Митного союзу ЄврАзЕС (2010) і Єдиного економічного простору (2012), підписання Договору про зону вільної торгівлі СНД (2011), а також про пропозицію тодішнього прем'єр-міністра В.Путіна створити Євразійський економічний союз.

Розвиток потенціалу регіональної і субрегіональної інтеграції та координації на просторі держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у рамках самої Співдружності, а також Організації Договору про колективну безпеку, Євразійського економічного союзу, Союзної держави є одним з ключових напрямів зовнішньої політики РФ, що закріплено в Стратегії національної безпеки Росії [3].

Якщо розглядати Східне партнерство в контексті «м'якого» суперництва Європейського Союзу та Росії, то стає очевидним, що остання не може конкурувати з ЄС з точки зору привабливості її політичних,

економічних, соціальних та інших інститутів. Демократія, потужна економіка, високі технології, захист прав і свобод людини, високий рівень добробуту роблять Європу надзвичайно привабливою для східних сусідів. Росія ж має імідж авторитарної країни, зовнішня політика якої, як свідчать непоодинокі конфлікти, не має стійкої правової та моральної основи. Сировинна економіка РФ та економічний тиск («газовий шантаж») на інші країни теж не додають їй позитивного іміджу. Тому втримати деякі країни Східного партнерства у сфері своїх інтересів Росія, як показує приклад Білорусі та Вірменії, може здебільшого через використання «жорстких» засобів.

Список використаних джерел

1. Арутюнян О.В., Сергунин А.А. Между Сицилией и Харибдой: программа «Восточного партнерства» на перекрестье геополитических интересов Евросоюза и России. *Вестник СПбГУ. Сер. 6.* 2015. Вып. 2. С. 108–119.
2. Грецкий И., Трещенков Е. Европейская политика соседства: нюансы восприятия в России. *Международные процессы.* 2012. № 3. С. 124–133.
3. Указ Президента РФ от 31.12.2015 № 683 «О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации». URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=191669&fld=134&dst=100001,0&rnd=0.29217123264607014#0> (дата звернення: 29.04.2021).
4. Чимирис Е. Страны Восточного партнерства – буферная зона или переговорная площадка? *РСМД.* 2019. 6 ноября. URL: https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/strany-vostochnogo-partnerstva-buferная-zona-ili-peregovornaya-ploshchadka/?sphrase_id=75857811#detail (дата звернення: 28.04.2021).
5. The Eastern Partnership. *EU NEIGHBOURS.* URL: <https://www.euneighbours.eu/en/policy/eastern-partnership> (дата звернення: 29.04.2021).
6. Top 10 Achievements of the Eastern Partnership in the last 10 Years. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eastern_partnerships_top_10_achievements.pdf (дата звернення: 30.04.2021).